

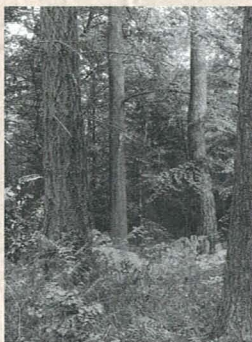
Bos en BERICHTEN Hout

2003: nr 3

Populier: hout én natuur!

Veel houthandelaren en houtverwerkers verdienen hun boterham met de populier. Het is een zeer snelle groeier, maar dat productie-imago speelt de boom nu parten sinds de aandacht voor houtproductie is gedaald ten gunste van de natuur. Daarom is het goed om te weten dat de populier ook op het gebied van landschap, natuur en milieu veel te bieden heeft.

SBI STICHTING BOS EN HOUT

POPULIER POPULAIR

De populier is de belangrijkste boomsoort voor de Nederlandse rondhoutverwerkende industrie. Niet alleen voor klompenmakers, maar ook voor zagerijen, emballagebedrijven, houthandelaren en een kartonfabriek. Volgens de BIS-enquête is in 2002 in Nederland 145.000 m3 populier geoogst. Hiervan is 130.000 m3 in eigen land verwerkt, de rest is geëxporteerd als finer- en vezelhout.

De grote vraag naar het veelzijdige populierenhout zorgde in het verleden voor zijn grote populariteit. Zeker ook onder de boerenbevolking, die de boom graag plantte als een appeltje voor de dorst. Zijn Latijnse naam 'Populus' is zelfs afgeleid van 'Arbor populi'; boom van het volk! De populariteit van de populier heeft er voor gezorgd dat deze boom karakteristiek werd voor veel gebieden in Nederland. De streek tussen 's-Hertogenbosch en Eindhoven staat bijvoorbeeld bekend om zijn vele populierenbossen en rijbeplantingen langs wegen en weilanden. Ook de Achterhoek is een echt populierenlandschap, waar we de populier vooral in lanen, langs perceelgrenzen en rond boerderijen vinden. Zeeuws-Vlaanderen staat vooral bekend om zijn prachtige populierendijken en de IJsselmeerpolders om de uitgestrekte populierenbossen. De meeste van deze landschappen vormen al van oudsher een bron van inspiratie voor dichters, schilders en recentelijk voor landschapsfotografen. De één vindt de populier mooi, de ander niet. Over smaak valt nu eenmaal niet te twisten. Maar het is zeker een soort die onlosmakelijk met het Nederlandse (cultuur)landschap verbonden is.

Populier bedreigd Aan de populariteit is de afgelopen tien jaar een abrupt einde gekomen. Werden er in het verleden zo'n 800.000 populieren per jaar aangeplant, de laatste jaren zijn dat er nog maar zo'n 50.000. De populier verdwijnt daardoor in hoog tempo uit het Nederlandse landschap. Een belangrijke reden voor de gedaalde aanplant is zijn productie-imago. Was dit imago tot begin jaren negentig een voordeel, met het toenemen van de aandacht voor natuur en de dalende aandacht

voor houtproductie, werd dit juist een nadeel. Wat veel mensen echter niet weten, is dat de populier ook op het gebied van natuur en milieu veel te bieden heeft.

Op termijn zal de sterk gedaalde aanplant van populieren problemen opleveren voor de bedrijven die afhankelijk zijn van deze houtsoort. Enkele vooruitstrevende Nederlandse en Vlaamse bedrijven, zoals Mayr-Melnhof Eerbeek, Sapin en Wijns Schilfineer, hebben dat ingezien en hebben samen met SBH Stichting Populier nieuw leven ingeblazen om Actie populierenland op te starten (voor meer info zie www.populierenland.com). Actie populierenland wil de aanplant van populieren stimuleren door drie jaar lang aandacht te vragen voor deze boomsoort. Belangrijke aandachtsgebieden zijn de natuur- en milieuaspecten van de populier. Er is weliswaar een goed verhaal te vertellen over het belang van houtproductie in Nederland, maar bij de huidige opvattingen is het ook belangrijk om meer te weten over de rol van de populier voor natuur en milieu. Vandaar dit Bos en Hout Bericht.

Fauna Er is relatief weinig bekend over de relatie populier-biodiversiteit, maar uit de beschikbare informatie blijkt dat de populier een belangrijke rol vervult voor veel planten en dieren. Zo blijkt dat de populier een belangrijke gastheer is voor veel soorten insecten. Voor veel vlinders, nachtvlinders en kevers is de populier een belangrijke voedselbron. Bij onderzoek naar soortspecifieke insecten zijn in verschillende Europese landen tussen de 88 en 114 soorten geteld. Hiermee staat de populier op de zevende plaats van alle in Nederland voorkomende boomsoorten. Insecten

vormen op hun beurt weer het voedsel voor veel vogel- en andere diersoorten.

Er zijn weliswaar geen vogels die uitsluitend in populierenbossen voorkomen, maar er zijn wel soorten die er een zekere voorkeur voor hebben, zoals de Wielewaal, de Kramsvogel en de Kleine bonte specht. In totaal broeden er ongeveer 50 soorten vogels in populierenbossen. De vogelsoortensamenstelling van een populierenbos is sterk afhankelijk van de ontwikkelingsfase van het bos. Na aanplant vestigen zich eerst soorten als Fitis, Grasmus, Fazant, Rietgors en Kneu. Later komen er onder andere Houtduif, Vink, Grauwe vliegenvanger, Heggenmus, Winterkoning, Roodborst en Houtsnip voor in de plaats. Dode en zieke populieren herbergen Spreeuwen, Holenduiven, Grote en Kleine bonte spechten, Matkopmezen en af en toe een Boomkruiper. Met het toenemen van de leeftijd en de aanwezigheid van een struiklaag neemt de ornithologische waarde toe. Veertig jaar oude populierenbossen met een goed ontwikkelde struiklaag kennen een avifauna die vergelijkbaar is met die van een natuurlijk eikenbos!

Flora In de kruidlaag van populierenbossen op landbouwgronden komen Grote brandnetel, Kleefkruid en andere stikstof- en fosforminnende kruiden erg snel tot dominantie. Vaak wordt aangenomen dat de populier hiervoor verantwoordelijk is. De overheersing van brandnetels is echter niet het gevolg van de verrijkende werking van het bladstrooisel van populier, maar van de hoge voedselrijkdom van de bodem van deze groeiplaatsen. Vaak staan populieren namelijk op recent beplante (bemeste) landbouwgronden. De stikstof- en fosforconcentratie van populierenbladeren is bijvoorbeeld niet hoger dan die van Gewone es.

We vinden niet vaak typische bosplanten in populierenbossen. Dit is niet zozeer het gevolg van de aanwezigheid van populier, maar van de jonge leeftijd van deze bossen. Populierenbossen zijn vaak aangelegd op voormalige landbouwgronden, waarin geen kiemkrachtig zaad van deze planten meer aanwezig was. De typische bosplanten moeten zich dus opnieuw vestigen en hier is, door het veelal beperkte kolonisatievermogen van deze soorten, veel tijd voor nodig. Vooral in populierenbossen, die niet te sterk geïsoleerd zijn en al meerdere generaties beplant zijn geweest, kan een gevarieerde bosvegetatie voorkomen, met bijvoorbeeld Boszegge, Eenbes, Wilde kardinaalsmuts, Gevlekte aronskelk, Grote keverorchis en Bosanemoon. Als ze er maar de tijd voor krijgen kunnen ook populierenbossen zich ontwikkelen tot een ecosysteem met een hoge botanische waarde. Ook voor paddestoelen en zwammen blijkt de populier een belangrijke rol te spelen. Er zijn meer dan 30 soorten die als symbiont (ectomycorrhiza), parasiet en/of saprofyt aan de populier gebonden zijn. Er zijn zelfs 14 soorten die het woord populier in hun naam hebben. Enkele zeldzame soorten die uitsluitend voorkomen op

of bij de populier zijn de Populierzijdetruffel, Witte populierzwam en de Bleke borstelkurkzwam.

Milieu Door hun snelle groei nemen populieren veel stikstof op uit de bodem, die ze in hun biomassa vastleggen. Ook de milde humus zorgt voor een betere binding van de mineralen en stikstof. Aanplant van populier vermijdt hierdoor uitspoelen van nitraten naar het grondwater en beperkt de vermessing. Populierenbladeren zijn rijk aan basische kationen (Ca, Mg, K). Dergelijk bladstrooisel breekt snel af en vormt een gunstige mull-humus. Dit houdt bovendien de verzuring van de bodem tegen en vormt een gunstig kiembed voor bosplanten.

Aanleg en beheer Tegenwoordig wordt de populier door veel mensen beschouwd als onnatuurlijk en gekunsteld. Dit heeft de populier vooral te danken aan de monotone wijze van aanplant; de 'boomakkers', waarin de bomen keurig in het gelid staan en ze allemaal op elkaar lijken. Dit kan ook anders. Door vrij eenvoudige maatregelen kan er al veel gewonnen worden.

Bomen op rijtjes Populierenbossen worden vaak in strakke rijen aangelegd, maar men kan ook kiezen voor golvende lijnen. Het onnatuurlijke, gekunstelde imago heeft de populier ook te danken aan het feit dat alle bomen precies op elkaar lijken. Dit komt doordat populieren niet worden vermeerderd uit zaad, maar door te stekken (het zogenaamde klonen). Door selectie en veredeling zijn zo de bekende hoge, rechte en stijve bomen uit het gedicht van H. Marsman ontstaan: "Denkend aan Holland zie ik brede rivieren traag door oneindig laagland gaan, rijen ondenkbaar ijle populieren als hoge pluimen aan den einder staan". Toch kent het geslacht populier een breed scala aan verschijningsvormen. De 'Marilandica' met zijn gekromde rug of de 'Serotina' die bekend staat om zijn losse, verwaaide gestalte. De Grauwe abeel en de Zwarte populier doen hun naam eer aan: hard, ruig en met soberheid toont hij zijn door de wind vervormde kroon. Voor ieder wat wils.

Structuurvariatie Onder de lichtdoorlatende kronen van populieren kunnen zich vele struiksoorten ontwikkelen, zoals Hazelaar, Spaanse aak, Wilde liguster, Rode kornoelje en Inheemse vogelkers. Aanplant van kleine groepen struiken brengt meer structuur in het bos en bij toekomstige werkzaamheden leveren ze nauwelijks hinder op. Ze hebben daarentegen wel een positief effect op de belevingswaarde en op de vestigingsmogelijkheden van allerlei planten- en diersoorten.

Inheems De populier is van oorsprong een typische boom uit het rivierengebied en de beekdalen, maar door veredeling is vaak buitenlands 'bloed' ingebracht. Daardoor staat de populier nu bekend als een exoot. Alleen Zwarte populier en Ratelpopulier (ook Esp genoemd) zijn inheems. Ingeburgerd zijn de Witte abeel en de Grauwe abeel. Ook sommige variëteiten van de Canadapopulier komen al zo lang in Nederland voor dat ze als 'ingeburgerd' zijn te beschouwen. De cultuurvariëteiten 'Serotina' en 'Marilandica' zijn bijvoorbeeld al rond 1750 in Nederland geïntroduceerd.

Snel een bosbeeld De populier is zeer geschikt voor gemengde, multifunctionele bossen op voedselrijke, vochtige gronden. De populier kan als geen andere boomsoort in relatief korte tijd uitgroeien tot een monumentale boom. Het gezegde 'Boompje groot, plantertje dood' gaat niet op voor de populier. Deze eigenschap kan uitstekend worden gebruikt om snel een bosbeeld te creëren in een nieuw bos. Waar het bij een eikenaanplant enkele decennia duurt voor je het idee hebt 'in een bos te lopen', zorgt de populier al binnen een jaar of tien voor een boskarakter, met een aantal daarbij horende planten en dieren. In de Nederlandse Flevopolder zijn hier zeer positieve ervaringen mee opgedaan.

Gevarieerde bosstructuur Bij de aanleg van een nieuw bos kan de basis worden gelegd voor een gevarieerd bos. Door boomsoorten met verschillende groeisnelheden (groepsgewijs) te mengen, kan in korte tijd variatie in boomhoogte en -dikte worden bereikt. Zo kan bijvoorbeeld op een rijke grond een groep Es/Esdoorn of Eik worden afgewisseld met een groep Populier. Later kunnen de populieren als eerste geogost worden. Zijn lichtdoorlatend vermogen maakt dat de populier een belangrijke bijdrage kan leveren aan de variatie tussen donker en licht bos. De transparante kroon van de populier laat voldoende licht door voor een weelderige ondergroei, in tegenstelling tot veel andere boomsoorten. Een bos met zo'n gevarieerde structuur biedt levenskansen aan veel verschillende dieren en planten. Variatie is ook gunstig voor de natuurbeleving van mensen. Bosbezoekers willen graag afwisselende, verrassende bossen, die natuurlijk aandoen.

Tot slot De populier heeft veel te bieden voor natuur, milieu, cultuurhistorie, houtproductie en landschap. Maar om dit veelzijdige karakter van de populier goed tot zijn recht te laten komen, moet de rol van de populier voor natuur en milieu beter bekend worden en moet er verandering komen in de manier waarop de populier gebruikt wordt. Hier zijn enkele beheer- en aanplantsuggesties aangedragen. Als het daarmee lukt om het imago van de populier te verbeteren, kunnen we in de toekomst nog meer genieten van die prachtige stukjes populierenland in Nederland. En van het hout natuurlijk!

Patrick Jansen

U kunt bij SBH een brochure van Actie populierenland bestellen over dit onderwerp, zodat u de rol die populier speelt voor natuur en milieu ook aan anderen kunt doorgeven.

© Bos en Hout – ISSN: 1382-1113

Bos en Hout

Bosrandweg 5 Nieuwe Kanaal 9A
Postbus 253
6700 AG Wageningen
Tel 0317 466555
Fax 0317 410247
Website www.sbh.nl
E-mail mail@sbh.nl